

STM 1922

Tryckning av ett operapartitur på 1750-talet

Av Holger Nyblom

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

TRYCKNING AV ETT OPERAPARTITUR PÅ 1750-TALET.

AV HOLGER NYBLOM.

När Francesco Uttini 1755 på föråret slog sig ned i Stockholm såsom kapellmästare vid det för hovet nyengagerade italienska sällskapet, anade väl varken han eller de, som kallat honom, att han skulle stanna här till sin död, ej heller att han — italienaren — skulle bliva den förste som prövade sig på att skriva musik till en svensk operatext. Lovisa Ulrika märkte genast, vad man hon hade att göra med och satte italienaren i arbete. Det blev operor, herdaspel, divertissementsmusik, prologer, "VI claversonater, 24 st. trio-sonater och en mängd andra charmanta arier och piecer..."¹

Att dessa slagit an, kan man utläsa av samtida omdömen. Miklin skriver också till Hülphers¹ om karaktären av Uttinis kompositioner: "och har han i sanning mycket förbättrat, ja, infört en aldeles ny smak i musiken." Samma uttalande göres av drottningen själv, då hon i ett brev² från Ulriksdal d. 19/5 1755, alltså cirka 15 år före Miklins meddelande — skriver till sin moder: "Après le souper, les Italiens représentèrent une pastorale, qui était la première qu'on eût jamais en Suède. La musique est fort belle et dans un goût tout nouveau. Je la fais copier pour l'envoyer au roi mon frère. P. S. Je prends la liberté de joindre avec le livre de l'opéra qui a été représenté..."

Uttalandet gäller om "Il Re Pastore", herde-operan, som stil gammal och van för italienare och fransmän, ja, även för tyskar, men nästan ny för vår publik. Att detta nya skulle göra intryck och väcka nya stämningar under denna det fingerade herdelivets förlovade tid, är givet, i all synnerhet som verket instuderades och framfördes av kompositören

¹ Hülphers' handskriftsamling i Västerås läroverks arkiv.

² FR. V. ARNHEIM: Lovisa Ulrika, Ungedr. Briefe, 1909—10.

själv och tolkades av bl. a. sådana sångare som den store Croce.

I början av september månad skriver drottning Lovisa åter till hemmet, denna gång till brodern och går då mer i detalj om operan "Re Pastore": "Nous avons eu, cet été, un opéra. . . . La musique a été composée ici; ce sont les prémices de cet art en Suède. Je prends la liberté de vous l'envoyer, et vous deciderez de la valeur. . . . Ce spectacle a beaucoup plu, et le public a vu avec regret sa fin." — Drottningen har nu beslutat sig att sända en avskrift till kung Fredrik av Uttinis nya verk, och hon väntar med ängslan, vad det skulle göra för intryck på honom. Han är kräsen, och det är det första, hon nu sänder från sitt nya fosterland i utbyte mot allt, hon i avskrift förut fått mottaga av Händel, Graun, Hasse och de andra märkliga tyskarnas kompositioner. Konungen tyckes ha emottagit verket över förväntan nådigt. Den 7 oktober 1755 skriver nämligen drottning Lovisa till brodern: "Je suis charmée de voir par votre lettre que vous avez reçu, mon cher frère, avec bonté l'opéra que je vous ai envoyé. S'il a le bonheur de vous plaire, je continuerai à vous offrir tout ce qui se composera ici."

Operan hade med andra ord slagit igenom, Uttinis namn blivit stadfäst genom succésen, själva kungen i Preussen hade nickat gillande. Vad var då naturligare, än att just detta verk skulle vederfaras något speciellt hedrande. Det hade avskrivits för hand till kung Fredrik, men kanske hade han uttalat en önskan att få flere exemplar av detsamma, kanske ville drottningen sända det på även längre vägar för att bli bekant och bedömt. Allt nog: det beslöts, att operan skulle tryckas. Saken överlämnades i så goda händer som till överstemarskalken greve Claes Ekeblad själv, och han tövade ej att omedelbart gå i författning om sakens fullföljande. I landet funnos inga notstickare, man måste gå utomrikes för att finna lämpliga. Tyskarne lågo oss närmast, och just samma år 1755 hade Imm. Breitkopf uppfunnit den nya typtrycksmetoden för noter, som ännu i dag är bruklig. Men säkert hade nyheten häröf ännu ej kommit till Sverige, dels hade Ekeblad kanske andra relationer. Borta i Haag i Holland satt en gammal svensk minister Joakim Fredrik Preis nära nittio år gammal. Han hade setat där sedan 1714, alltså

i över 40. år och författat sin vidlyftiga och innehållsrika diplomatkorrespondens. Till honom vände sig nu Ekeblad för att få det nya operaverket tryckt. Tack vare hjälp av en medlem av den bekanta familjen Grill vid namn Anders Johan, förelåg arbetet så småningom klart att levereras i tre vackra volymer, sådant det återfinnes i bl. a. Musikaliska Akademiens bibliotek.¹ Preis blev samma år 1756 begåvad med friherres titel och värdighet. Kanske hade hans välförhållande och hjälp vid tryckningen av Uttinis opera bidragit till, att Ekeblads framställning om barontiteln för honom lättare kunde bifallas. Ända till 1759 satt gubben kvar i Haag, där han dog på sin post.

Här nedan meddelas för intressets skull det av ovannämnda Grill uppsatta memorialet om hela tryckningsaffären — beställning, utförande och expediering av det färdiga verket. Memorialet finnes nu i Eichhörnska handskriftsamlingen i Kungl. Biblioteket.

*Memorial of And. Joh. Grill angående tryckning af
Uttinis Il re pastore:*

År 1756 d. 11 Marti fick jag af hans Excellence Herr Gref Ekeblad med det nådgunstiga bref af d. 17 Febr. första delen af en Opera Musique Il Re Pastore benämndt, med nådgunstig befalning at efter fråga, om här icke någon mästare kunde finnas som detta väirket kunde gravera, och låta trycka. Hvarefter jag ock d. 19 May med hans Excellences skrifvelse af d. 3 af samma månad fick de tvenne andra delar af samma Opera.

D. 24 May 1756 slöt jag med kopparstickaren Erns Ludvig Creith Contractet för detta arbetets graverande, efter hvilket han skulle få för sitt arbete 7 Rd för hvar plåt, neml. 2 Rd för kopparen, och 5 Rdl för hans arbetslön; samt hvad tryckandet beträffade skulle han få 10 styfver för hvar 100 plåtar och 30 styfver för hvar bok Royal Papper. —

I följe häraf begyntes arbetet, som likväl för Mästarens två gånger infallna sjukdom och ofta opassligheter, jemte den öfverkomna hårda vintren längre utdrogs än eliest skull skiedt; enkannerl. där Mästaren redan hade sig misräknat och tagit alt för kort tid, i förhopning at kunna någon til hielps taga, men hvilket intet kunde skie, förty als ingen

¹ I detta bibliotek finnas ej mindre än 6 exemplar av upplagan bl. a. det som tillhört greve Ekeblad själv.

kunde finnas, som förmådde Musiquen, som på originalet var i längden skrifvit, uti bredden at bringa.

Mästaren hade sig förut betingat at på afräkning af första delens arbete:

få förskott d. 24 May 1756	fl. 150: —	
han fick åter förskott d. 7 Jan. 1757 ...	200: —	
och d. 23 Febr. 1757 Resten för första delen	385: —	
altså kostar arbetslön för första delen	fl. 735: —	
d. 4 Juny 1757 arbetslön för hela andra delen ...	658: —	
d. 28 Sept. 1757 förskot på 3:ie delens arbetslön	fl. 315: —	
d. 26 Okt. 1757 för Resten af tredie delen	294: —	
altså arbetslön för hela tredie delen	609: —	
På det sättet kostar Graverandet jemte koppar för dessa tre delar	“ 2,002: —	
Första delen gör med Titeln	plåtar 105	
Den andra delen	94	
Den tredie delen	87	
I alt plåtar 286		
Plåtar hvardera til 2 fl. så hafva plåtar kostat	fl. 572: —	
Och Mästarens arbete å 5 fl. hvar plåt	1,430: —	
	fl. 2,002: —	
Desutan äro än andra omkostningar däruppå utgångna, såsom för Corrigerandet af Musiquen å Lutherska Organisten	30: —	
	fl. 2,032: —	
För trykiandet af 120 Exemplarier af hvar del, efter hans Excellences Herr Gref Ekeblads nådgunstiga befallning	“ 472: —	
Neml. för papperet 9 ¹ / ₄ Rijs hvardera till 20 böcker gör 185 böcker, hvar bok till 30 styfver gör 30 fl. för Rijsset och för de 9 ¹ / ₄ Rijs fl. 277: 10		
Och för tryckarens 120 Exemplair af 286 gör tilsammans 34,320 plåtar, hvar hundra å 40 styfver gör	171: 12	
För papperets afskiärande, fördelning etc.	23: 82	
	fl. 472: 04	

Vidare för bortskickandet af två Kystor

med Plåtarne och Exemplarier efter

Herr Grill's räkning två gånger

Neml. första gången d. 15 Aug. 1757 ... fl. 10: 12

och sedan d. 26 Oktober 1757

23: 16

Såsom alt detta i Courant-räkning är uträknat.

Sålunda kostar hela detta värdet en summa af...

2,527: 16

På denna summa har jag redan bekommit

1,393: —

Återstår för mig altså ännu at bekomma en

summa af

1,134: 16

För hvilken summa i dag vexeln på Herr Hans

Excellence Herr Gref Ekeblad i diupaste vörd-

nad afärdas

Bemelta summa af Ett tusende ett hundrade tret-

tyofämb gyllen vexeln utdrager är fördelt som

följer

För Creiths arbete å 3:die delen

Först

fl. 351: —

Sedan

294: —

609: —

För Papper och tryckandet

472: —

För Organisten

30: —

För afskickandet af Kystor till Sverige

åt Herr Grill betalt först

fl. 10: 12

Sedan

13: 04

23: 16

Giör Summa af vexlen fl. 1,134: 16

(Räkningen är attesterad av J. F. Preis, Myntsorten är holländska floriner.)